

УДК 338.512:622.338.26

І.І. Павленко, О.М. Ащанулова

ДО ПРОБЛЕМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ШАХТНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ

В статті визначено доцільність поступового закриття глибоко збиткових державних вугільних шахт. Доведено умови розвитку диверсифікації виробництва. Обґрунтовано правомірність застосування кількісних методів оцінки стану підприємств. Складовими політики ліквідації збиткових шахт є урахування можливостей переробки техногенних відходів шахт та збагачувальних фабрик у окремих вуглепромислових регіонах.

The instability and the consequences of the destruction of the infrastructure of Donbass always make their own adjustments to the level of costs for the restoration of this part of Ukraine. Particularly important should recognize the need to improve the environmental situation in the coal-producing regions due to recycling of mines and concentrators.

The most important role in the implementation of such complex policy problems plays a non-budgetary support unprofitable coal enterprises by assessing their potential. In this context, it is an opportunity to certain coal production volume and achieve break-even. But in terms of the state support of unprofitable mines and has not been given to the action mechanism of reducing production costs. Continues to operate and is still argument - the more the cost of production of 1 ton, the more subsidies from the budget. The energy policies continue to emphasize that state financial support is indispensable for the proper functioning of the domestic coal industry in its current condition. However, the task of balancing the power of unprofitable mines should be considered from the perspective of improving the living standards of people living in problematic from the point of view of jobs and environmental regions of Donbass.

The proposed approach to the formation of the state of unprofitable coal enterprises management mechanism manufacturing capacity demonstrates the necessity of study and research of dynamic

characteristics of the mines under the influence of the power change and external disasters, price and investment piddershki level. An important role is played by the change in size, structure and level of promotion of the diversification of products in the relevant markets of the country.

Ключові слова: вугільні шахти, збитковість, диверсифікація, відходи, екологія, бюджетні кошти.

Key words: coal mines unprofitable, diversification, waste, environment, budget.

Вступ. Близькість закінчення військових дій на Донбасі робить все більш імовірною перспективу повного заспокоєння в цьому регіоні, і тим самим ставить на порядок денний постійно актуальну проблему формування високого економічного потенціалу східних областей нашої країни. Війна завдала величезної шкоди населенню та економіці Донбасу. Тут зруйновані понад 20 тис. житлових будинків, до 1 тис. дитячих садків і навчальних закладів, понад 70% доріг. В більшості міст і селищ різко знизився рівень медобслуговування, втрачені приблизно 800 тис. робочих місць. Сьогодні країна має понад 10 млрд. грн. цільовим призначенням на відновлення зруйнованої інфраструктури Донецької і Луганської областей. Допомога Європи і США буде в чотири — в п'ять разів більше цієї суми. Так, ФРН висловила готовність негайно надати 500 млн. євро в разі досягнення миру в цьому регіоні України.

Але це поки тільки благі побажання, оскільки в уряді відсутня стратегія відродження сходу республіки, до сих пір не розроблені будь-якої відповідні плани або програми, хоча визнано, що можливість реінтеграції Донбасу до складу України виключно висока [1]. Нинішні лідери ДНР і ЛНР наполягають на особливому статусі в складі України. Це прийнятно в принципі, але абсолютно неприйнятно ходіння валюти сусідньої держави або утримання власних збройних сил. Втім, і до конфлікту досить наполегливо ходили міфи про винятковість Донбасу як годувальника України. Сьогодні вкрай актуальна оперативна розробка науково обґрунтованих оперативних заходів, які передбачають не тільки відродження Донбасу, але і його подальший розвиток, створення спеціальних економічних зон, технопарків, надання підприємствам можливості користуватися доступними фінансовими ресурсами. Не слід при цьому забувати, що зруйнований в даний час народногосподарський комплекс Донбасу був багато в чому застарілим, тому очевидна економічна недоцільність реконструкції окремих підприємств, які зазнали руйнації. До таких, зокрема, слід віднести переважну більшість державних вугільних шахт, оскільки вони були нерентабельними ще в мирний час. Лідерами відновлення могли б стати сільське господарство, випуск будматеріалів, виробництво спеціалізованої техніки, аутсорсинг і ін.

Постановка завдання. Проблемам підтримки потужності вугільних шахт, моделюванню параметрів, які формують взаємовідносини підприємства з зовнішнім середовищем, присвячена значна кількість праць вітчизняних економістів: О.І. Амоші, О.Г. Вагонової, А.Р. Вовченко, Ю.З. Драчука, Ю.С. Залознової, А.І. Кабанова, І.І. Павленко, С.Ф. Поважного, Б.Л. Райхеля, В.І. Саллі, І.А. Фесенко, О.І. Чилікіна та інших. Між тим, наявний методологічний апарат є занадто складним та важко зрозумілим для практичного використання. Задачі збалансування потужності збиткових вугледобувних підприємств повинні бути розглянуті з позиції підвищення життєвого рівня населення, яке проживає у проблемних з точки зору робочих місць та екології регіонах Донбасу.

Водночас, науковий аналіз наявних підходів до формування механізму управління виробничим потенціалом державних збиткових вугільних підприємств показує, що багато питань з теорії, методологічного забезпечення і практики знаходяться ще в стадії розробки і є предметом творчих дискусій вчених і спеціалістів у цій галузі. Зокрема до них відносяться проблеми обґрунтування та дослідження динамічних характеристик шахт під впливом зміни потужності та зовнішніх катаклізмів, цін та рівня інвестиційної підтримки, а також визначення впливу зміни розмірів, структури й рівнів просування продукції диверсифікації на відповідні ринки країни.

Таким чином, в умовах якісно нової ситуації розвитку паливно-енергетичного комплексу України вельми актуальними лишаються дослідження теоретичних і методичних підходів до управління потенціалом підприємств окремих вуглепромислових комплексів України.

Результати дослідження. У даній статті розглянуті перспективи збереження категорії Донбас (Донецький кам'яноугольний басейн) або поступового повернення до поняття «степ донецька». В цілому сучасний стан вугільної промисловості України може бути охарактеризоване як доволі складний. Ще гірші справи і з проблемою розвитку цієї галузі. За минуле сторіччя в Україні (в основному — в Донецькому басейні) видобуто 9,5 млрд. тонн вугілля, тобто більше чверті наявних запасів. Пік видобутку вугілля (220 млн.т) припав на початок 70-х років. Але це не привід для ностальгії, оскільки цей видобуток забезпечувався майже п'ятьмастами шахтами, на яких працював 1 млн. робітників. Діяло понад 2100 очисних вибоїв при середньому навантаженні 246 тонн на добу, з врубовими машинами, наваловідбійкою, бутовщіками і посадчиками покрівлі. Це була екстенсивна праця, продиктована часом і побудована не на інноваціях, а на експлуатації стимулів, що підкреслюють престижність шахтарської професії. Колишні досягнення передовиків виробництва - рекордсменів-стахановців базувалися на «вчавлювання» з техніки за все, що вона може короточасно забезпечити, тобто на граничних характеристиках і режимах роботи обладнання [2]. При цьому, як правило, підбиралися сприятливі гірничотехнічні умови, резервувалося велика кількість запасних вузлів і машин, комплектувалися спеціальні бригади людей з найбільш кваліфікованих по шахті, здатних певний час працювати на межі фізичних можливостей. Так народжувалися рекорди, тиражувати які ніколи не вдавалося.

Цілком природно, що всі ці роки відпрацьовувалися пласти з відносно найбільш сприятливими умовами. Сьогодні майже повністю відпрацьовані запаси антрацитів в Донецькій, а також в значній мірі — в Луганській області, зменшився видобуток дефіцитних марок коксівного вугілля. Особливо слід відзначити згубний вплив підземного видобутку вугілля на навколишнє середовище. Причому, на протязі ста років практично ніяких заходів щодо поліпшення екологічної ситуації не приймалося.

Як відомо, в розвинених країнах утилізація промислових відходів, в тому числі вугільних відвалів досягає 70-80%. В Україні і країнах СНД цей показник всього 8-10%. Породи териконів і відвалів містять до 2,5% сірки і від 3 до 20% вугілля, в результаті чого вони самовозгораються і горять по 7-12 років, інтенсивно отруюючи приземний шар повітря, прилеглі до них території продуктами згоряння. Всього ж в Донецькому кам'яновугільному басейні налічується 1185 діючих і старих відвалів і териконів, з яких близько 400 горять і щорічно викидають в атмосферу понад 500 тис. т шкідливих газоподібних речовин, а дощові води, потрапляючи на ці відвали,

розчиняють значну кількість небезпечних хімічних елементів і насичують ними ґрунтові води. Щорічно з 1 га середнього по величині терикону видувається більше 35 т ґрунту і вимивається велика маса водорозчинних солей [3,4,5].

Значний внесок у хімічне забруднення навколишнього середовища України вносять також 44 вуглебагачувальні фабрики. Сьогодні тільки на них вже накопичилося близько 180 млн. т відходів, щорічний вихід яких перевищує 5,0-6,4 млн. т. Ці відходи складають у відвали і терикони, висота яких досягає 60-100 м; кожен з них вміщає до 2000 тис. м³ породи з щорічним поповненням в 30-50 тис. м³. Такі відвали і терикони займають значні площі: тільки в Луганській області це 3180 га землі, а 984 га віддані шлаконакопичувачам. На кожен мільйон тонн видобутого вугілля відчужується і руйнується 414 га угідь, а за кожен рік експлуатації однієї умовної середньої шахти вилучається 3,3 га землі [6].

Багаторічна планова збитковість, складні умови залягання пластів, застосування застарілої гірничої техніки і технології стали причинами істотного спаду видобутку вугілля в Україні. Тривала політика штучно занижених цін на вугілля і практика дотацій на перевищення собівартості над ціною співслужили шахтам особливо погану службу, оскільки привели до втрати стимулів до пошуку резервів зниження витрат на видобуток вугілля. І нині значна частина коштів держпідтримки направляється, як правило, фінансово і економічно слабким підприємствам, що не дає можливості вирішувати стратегічно важливі завдання галузі. Гірше того, відчуваючи інвестиційний голод, слабшають і відносно благополучні підприємства, які згодом поповнюють ряди збиткових.

Гірничо-геологічні умови вугільної промисловості України - одні з найбільш складних в світовій вугільній промисловості. В Європі шахти з наближенням до українських умов давно закриті. Припинила роботу остання шахта в Рурському басейні в Німеччині, який за своїми гірничо-геологічними умовами близький до Донецького. Франція, Бельгія і Нідерланди закрили свої шахти вже понад 20 років тому, у Великобританії процес виведення шахт також практично завершується. Вугілля в Європі добувають в Польщі і Росії, у відносно невеликих кількостях — в Чехії. Причому польський Сілезький басейн також відноситься до неперспективних, і видобуток там постійно знижується.

В майбутньому відбудеться зміна якості вугілля, що добувається в гіршу сторону. Однак головною (і на це, на нашу думку, не зверталось достатньої уваги) залишається проблема стану шахтного фонду. Шахти ще більше постаріють, і через 20-30 років перетворяться в дуже складні підприємства, що працюють з низькою ефективністю і ще більш складними умовами праці. Звідси очевидна констатація факту, що Донбас практично втратив свої можливості, це відноситься і до Львівсько-Волинському басейні [7].

Сьогодні державна фінансова підтримка продовжує залишатися неодмінною умовою функціонування вітчизняної вугільної промисловості в її нинішньому стані, але ця ключова проблема не вирішується належним чином через неефективність механізмів простого підтримання потужності збиткових шахт. Іншими словами, українська вугільна промисловість не може стати рентабельною, за винятком приблизно 40 шахт. Для них вітчизняні заводи вугільного машинобудування за останні 10 років налагодили випуск гірничошахтного обладнання, яке за всіма параметрами не поступається

кращим світовим аналогам. Це дозволить при щорічному введенні в експлуатацію 25-30 очисних комплексів типу МКД90 обслугодити рентабельну річний видобуток на рівні 40 млн.т [8].

У той же час, відмова від подальшої експлуатації сотні збиткових державних шахт досить проблемне рішення з усіх точок зору. Перш за все, потрібно належна соціальний захист працівників, що вивільняються і виконання необхідних екологічних заходів з урахуванням фінансових можливостей держави, протягом декількох десятиліть. При цьому повинна суворо дотримуватися адресність інвестування в залежності від потенціалу підприємства, тобто його здатності сприймати виділяються кошти.

Наведемо абсолютно очевидні аргументи на користь неперспективності збереження державного шахтного фонду. Простий арифметичний підхід не враховує принципової різниці між запасами в надрах і геолого-економічними ресурсами, тобто тими, які видобуваються. Останні формуються двома складовими: природними (вугілля) і індустриальними (шахтний фонд, техніка і технологія виробництва). Їх взаємодія і визначає кількість вугілля, яке при сучасних рівнях техніки і технології доцільно добувати. Ці ж фактори визначають і перспективу розвитку галузі і в тому числі її ресурсної бази. В першу чергу належить здійснити багатомільярдне фінансове оздоровлення всіх життєздатних вугільних підприємств за рахунок тимчасового максимально можливого збільшення їх субсидування. Повинно бути продовжено технічне переозброєння і розпочато комплексне кардинальне оновлення шахтного фонду. Очевидно, доведеться продовжити виведення з експлуатації, в тому числі шляхом тимчасової консервації, найбільш збиткових шахт, утримання яких вимагає непомірних витрат. При цьому домінують структурних перетворень у вугільній промисловості має бути досягнення її рентабельності і конкурентоспроможності, а не отримання наперед заданих обсягів видобутку за всяку ціну.

За рівнем науково-технічного прогресу вугільна промисловість належить до числа найбільш відсталих. Це пов'язано як з об'єктивними, так і суб'єктивними факторами. Справа в тому, що вугільна шахта (на відміну від заводу або фабрики) не може в результаті реконструкції перейти на виробництво нової більш технологічної або передової продукції. Радикальним вирішенням проблеми було б принципова зміна способу доступу до корисних копалин, наприклад, підземна газифікація вугілля. Однак навіть в довгостроковій перспективі впровадження нетрадиційних способів видобутку в промислових масштабах при прийнятних економічних показниках очікувати не доводиться. І, нарешті, видобуток вугілля підземним способом робить досить негативний вплив на навколишнє середовище за рахунок наявності породних відвалів, вимагає відчуження все більш дорогої орної землі, призводить до підробці забудованих територій і лісових масивів, змінює напрямок підземних потоків, що погіршує стан водоймів.

Затягування вирішення проблеми поступової ліквідації вугільної промисловості призведе до ускладнення існуючих та накопиченню нових, в першу чергу, соціальних, проблем. Треба тверезо оцінити обстановку і зрозуміти, як це не прикро, що Донбас як вугільний регіон себе вичерпав. Закривати його все одно доведеться, тільки з кожним роком коштувати це буде все дорожче, як в прямому - фінансовому, так і в соціальному і політичному сенсах.

Подальший розвиток будь-якого вуглепромислового регіону і планування його роботи на новій основі — беззбитковості функціонування - має відбуватися з урахуванням не тільки економічних факторів розвитку (прибуток, попит на продукцію і т.д.), але і з урахуванням екологічних факторів (масштаби забруднення навколишнього природного середовища), які в свою чергу впливають на соціальну обстановку (наявність робочих місць, організація диверсифікованих виробництв) в вугледобувному регіоні.

При системному розгляді цієї проблеми легко прийти до висновку про те, що специфічні умови поточного моменту надають вугільній галузі можливість здійснення ефективного маневру такого вигляду. Там, де приватна вугільна компанія вкладає свої кошти в створення високоприбуткових робочих місць, для неї було б зовсім неприродно відмовитися від подальшої участі в принесеній ними прибутку. Тому нові непрофільні підприємства повинні ставати або підрозділами цієї вугільної компанії, або рівноправними учасниками інших форм асоційованих об'єднань. Неважко бачити, що наведена схема описує процес трансформації зараз однопродуктових (чисто вугільних) компаній в багатопродуктові, тобто диверсифіковані об'єднання.

Разом з тим, за всіма цими дуже важливими параметрами не можна забувати про головну мету виробничо-господарської діяльності вугільних підприємств - подолання збитковості в умовах ринкової економіки. Хоча рентабельність будь-якого підприємства і не є глобальною проблемою, а являє собою лише фактор розвитку на мікрорівні, саме вона і визначає існування цього підприємства взагалі і вугледобувного зокрема. Тому сумарний економічний ефект у своїй основі повинен мати економічні (техніко-економічні, виробничо-господарські) параметри. Такими можуть бути дохід за основним і додатковим видам діяльності, вартісна оцінка одноразових (капітальних) і поточних (експлуатаційних) витрат, різні податкові та інші відрахування, а також і різні надходження [9,10].

Стосовно до економіко-екологічної ситуації в вуглепромислових регіонах, де зосереджені давно функціонуючі збиткові шахти державної форми власності, слід проводити особливу стратегію розвитку. Суть її може бути виражена наведеною нижче моделлю розвитку регіону з комплексною диверсифікацією виробництва в напрямку підвищення ефективності природоохоронних заходів на тлі створення нових робочих місць, утилізації техногенних відходів шахт і збагачувальних фабрик.

Введемо позначення:

D_i — річний видобуток i -ї шахти; T_i — річний видобуток вугілля від розбирання териконів; W_i — енергія, що отримується від використання води i -ї шахти в теплових насосах; B_i — обсяг керамічної продукції з породи l -го терикону; R_i — обсяг будматеріалів від розбирання l -го терикону для дорожнього будівництва; K_{ij} — інвестиції на видобуток 1 т вугілля і 1 одиницю продукції від диверсифікації виробництва; k^{max} — граничний обсяг бюджетних і кредитних асигнувань; D^{max} — виробнича потужність i -ї шахти; n — кількість одночасно відпрацьовуються териконів; N — промислові і житлові площі, які потребують опалення; R^{max} — потужність підприємств дорожнього будівництва; B^{max} — попит на керамічну продукцію; $S_1, S_2, S_3, \dots, S_5$ — прибуток від реалізації вихідної одиниць; C_i — продуктивність збагачувальної установки; Δ_g — обсяг тепла для обігріву 1 м^2 площі.

Економіко-математична модель:

$$\sum_{i=1}^m S_1 D_i + \sum_{l=1}^n S_2 T_l + \sum_{i=1}^m S_3 W_i + \sum_{l=1}^n S_4 B_l + \sum_{l=1}^n S_5 R_l \rightarrow \max$$

Обмеження

$$\sum_{i=1}^m D_i \leq \sum D_i^{\max}$$

$$\sum_{l=1}^n T_l \leq n C_l$$

$$\sum_{i=1}^m W_i \leq \sum N \Delta g$$

$$\sum_{l=1}^n B_l \leq B^{\max}$$

$$\sum_{l=1}^n R_l \leq R^{\max}$$

$$\sum_{i=1}^m \sum_l K_{i,l} \leq K^{\max}$$

У зв'язку з тим, що в сформованих останнім часом економічних умовах ряд підприємств вугільної промисловості будуть змушені поступово згортати видобуток і переходити до диверсифікації виробництва в модель був включений ефект у вартісному вираженні від реалізації такого виду продукції. Цей ефект виражений як загальний обсяг диверсифікованої продукції B_{ij} , де індексація проведена не тільки по підприємству і напрямки розвитку, але і по виду продукції диверсифікованого виробництва. Причому вартісний результат враховує різницю між ціною реалізації побічного продукту — W_{ij} і собівартістю його виробництва.

Таким чином, показник сумарного економічного ефекту в загальному вигляді визначається як перевищення вартісної оцінки результатів (припливу готівки) над вартісною оцінкою сукупних витрат (відтоку готівки), визначених за всіма економічними, екологічними і соціальними параметрами. Це означає, що нова економічна, політична та екологічна ситуація, яка склалася на Україні, вимагає перегляду пріоритетів розвитку держави, оскільки, незважаючи на спад виробництва, серед європейських держав, вона має найбільший інтегральний показник антропогенних навантажень на навколишнє середовище практично по всій території. Офіційно визнаний міжнародний статус нашої держави по її екологічному стану і рівню забруднення навколишнього середовища визначається як зона «екологічного лиха». Виходячи з цього, виникає складна проблема гармонійного поєднання прискорення темпів зростання ринкового економічного розвитку з необхідністю інженерно-технічного переозброєння гірничих підприємств, які забезпечували б умови госпрозрахункового використання природних ресурсів і охорони навколишнього середовища.

Як відомо, головна проблема поліпшення структури шахтного фонду галузі не вирішена через несвоєчасне і необгрунтованого фінансування для підтримки кожної тонни встановленої потужності шахт. Крім того, до теперішнього часу не створена чітка концепція регулювання продуктивними потоками вугільних шахт в плані

реалізації готової вугільної продукції. У нових умовах становлення економіки України шляхом інтеграції в світове співтовариство ступінь збитковості вугільних підприємств за рахунок управління цінами, перевищенням собівартості над ціною і сумами дотацій повинна відповідати наступній відомої політиці [11,12]

$$F = P + S + G \rightarrow \min. \quad (1)$$

Тут P - ціна реалізації видобутого вугілля; S - потреба в дотування 1тонни; G - дотаційні можливості власника шахт. Так як у вираженні (1) всі складові позитивні, мінімізація суми означає мінімізацію кожного доданка. Дійсно, зменшення першого доданка P , тобто ціни продукції, супроводжується збільшенням суми дотацій і недо виконанням дотаційних заявок, отже, зростанням доданків S і G . Зменшення другого доданка S означає максимальне виконання дотаційних заявок, що веде до збільшення суми дотацій до ціни, тобто збільшення доданків P і G . Зменшення третього доданка G - суми дотацій - призводить до збільшення ціни. Порівняльна величина коефіцієнтів в цільової функції повинна відображати баланс впливу цих протилежних тенденцій. Практично в цьому суть відмови від експлуатації збиткових шахт. Такий механізм свідчить про необхідність відмови від порочної системи — чим більші збитки шахти, тим більше дотацій з боку держави. На жаль, до сих пір у вугільній галузі збереглася стара економічна система залучення та розподілу зверху додаткових ресурсів в залежності від зміни рівня планових завдань. Ось чому міжгалузеві пропорції підтримувалися не цінами, а штучно, наприклад, планово-розподільчою системою. Для такої системи ціни завжди залишаються зовнішнім її елементом. Тобто ще раз підтверджується, що саме ринкові ціни і є регулятором збалансованості розвитку вугільного підприємства.

Перехід же до сталого розвитку - це, перш за все, зміна пріоритетів в системі «економіка-природа», тобто підпорядкування економічних пріоритетів екологічним імперативам. Втрати обсягів випуску збиткової продукції можуть бути цілком виправданими і навіть економічно вигідними. А найголовніше, що майже будь-яка втрата може бути компенсована, якщо паралельно отримувати додаткові кошти за рахунок диверсифікації, або розвитку інших галузей. Одним з найбільш перспективних напрямків є, поглиблена переробки териконів і відходів вуглезбагачення на місці їх видобутку шляхом виробництва теплової та електричної енергії, впровадження високоефективних технологій переробки відходів і ін. Це дозволить змінити структуру ціни на кінцевий продукт, де собівартість вугілля вже не буде грати вирішальну роль, а стане однією зі складових. Можливості одного з регіонів наведені в табл.1.

Пропонується все більше проектів, згідно з якими на базі шахт, що закриваються, можуть бути побудовані міні-заводи для видобування з териконів вугілля і стратегічно важливих алюмінію, германію, скандію, галію, ітрію і навіть цирконію. За допомогою передових технологій може зважитися цілий комплекс проблем: екологічних (по шахтним селищам), соціальних (нові робочі місця), земельних (вивільнення територій для сільського господарства і під забудову). При цьому отримане з одного середнього обсягу терикону сировину коштує не менше \$100 млн., Оскільки наявність промислової інфраструктури дозволить скоротити витрати і терміни введення планованого виробництва.

Все, про що йшлося вище, відображає загальне поняття «управління станом конкретного вуглепромислового регіону», яке перекладається як істотну зміну внутрішньої структури виробництва і капіталу регіону.

Комплекс заходів найближчого періоду буде спрямований на те, щоб відповідний регіон вижив, зберіг цілісність, вийшов із зони кризи, звільнився від явно збиткових підприємств, зробив свою територію придатною для сільського господарства або для підприємств інших галузей економіки.

Таблиця 1

**Характеристика і корисні компоненти породних відвалів шахт
в Торезької-Сніжнянському регіоні**

Шахти	Висота, м	Об'єм, млн. м ³	Кількість вугілля, %	Можливий обсяг вилучення антрациту, тис.т	Можливий обсяг виробництва цегли, млн.шт	Сировина для дорожного будівництва, тис.т
ім. Лутугіна	71	4,06	21,3	864,7	262, 9	6, 89
«Міуська»	70	11,82	22	2600,4	116 ,5	19 ,9
ім.Киселева	59	5,15	19	978,5	89, 4	8 ,8
«Південна»	70	3,97	19,8	786,1	74, 0	6, 7
«Ударник»	66	3,28	19,5	639,6	63 ,2	5 ,6
«Сніжнянська»	61	2,86	23	657,8	89, 5	4 ,8
«Восход»	60	4,00	21	840,0	47 ,5	6 ,8
«Ремівська»	61	2,10	18,7	392,7	115 ,7	3 ,6
«Прогрес»	45	5,12	19,2	983,0	73 ,2	8 ,7
«Червона Зірка»	71	3,29	21,8	717,2	96, 7	5 ,5
«3-біс»	47	4,35	22,1	961,4	24 ,5	7 ,3
«Об'єднана»	70	1,11	23,4	259,7	33, 0	1, 8
«Яблунівська»	65	1,47	20,3	298,4	54 ,4	2, 5
«Зоря»	65	2,43	20,6	500,6	29 ,2	4, 1
«Лісова»	47	1,31	21,3	279,0	21, 8	2, 2
«Рассипнянська»	50	0,97	19,6	190,1	90, 7	1, 6

Висновки

1. Необхідно тверезо оцінити обстановку і зрозуміти, що Донбас як вугільний регіон себе вичерпав. Закривати його все одно доведеться, тільки з кожним роком коштувати це буде все дорожче, як в прямому - фінансовому, так і в соціально-політичному та екологічному сенсах. Затягування вирішення проблеми поступової ліквідації вугільної промисловості призведе до ускладнення існуючих та накопиченню нових складнощів. Шлях вирішення проблеми - закриття збиткових шахт при одночасному широкому розгортанні робіт з диверсифікації виробництва та створення поновлюваних, екологічно чистих джерел енергії.

2. У розрахунку на одну умовну одиницю національного ВВП в Україні в даний час викидається в атмосферу 58,8 т шкідливих речовин (в Німеччині і Франції відповідно 7,7 і 4,8 т або в 8-12 разів менше). Це, перш за все, є наслідком політики, коли плата підприємствами по шкідливим викидам в кілька разів менше тих коштів, які їм необ-

хідно витратити на природоохоронні заходи. В даний час практично відсутні концепції інвестування коштів в екологічні проекти з метою створення додаткових робочих місць в вуглепромислових регіонах зі збитковими, старими вугільними шахтами, які працюють на межі закриття.

3. Для вуглепромислових регіонів, які переживають важкі наслідки забруднення навколишнього середовища, поняття чистої продукції може виражатися в переробці відходів гірничого виробництва, використання породи, метану, тепла надр для поліпшення екологічної ситуації, створення робочих місць, поліпшення стану населених пунктів, які постраждали, завдяки непродуманої політики масового закриття шахт. Стабільно працюючі підприємства різних галузей на умовах ефективного природокористування неминуче забезпечать поліпшення соціальної складової, підвищення зайнятості населення, зростання доходів і платоспроможності людей, зменшенням відтоку кваліфікованих трудових ресурсів і т.і.

1. Варианты интеграции Донбасса. Код доступа: <http://news.liga.net/news/politics/>;
2. Воспроизводство шахтного фонда и инвестиционные процессы в угольной промышленности Украины / Г.Г. Пивняк, А.И. Амоша, Ю.П. Яценко и др. — К.: Наук. думка, 2004. — 331 с.;
3. *Бардась А.В.* Принципи екологічної паспортизації вуглевидобувних підприємств України в умовах реструктуризації галузі.—Д.:Національний гірничий університет, 2010. — 400с. — ISBN 978-966-350-234-2;
4. *Бурлака В., Назарчук В.* Шахты и экология /Экономические проблемы угольной промышленности Украины. — К. — 2006;
5. *Амоша О.І.* Людина та навколишнє середовище: економічні проблеми екологічної безпеки виробництва. — Київ: Наукова думка, 2002. — 296 с.;
6. *Петенко І.В.* Екологічний фактор у формуванні стратегії розвитку вугільної промисловості /Збірник наукових праць НАНУ, ІЕП. — Д.: ІЕП НАНУ, 2003. — С.79-84;
7. *Павленко І.І.* Управление инвестиционными процессами в угольной промышленности Украины. — НГУ, 2007. — 253 с.;
8. Угольный портал Украины/ Режим доступа: <http://www.ukrcoal.com/>»://HYPERLINK«<http://www.ukrcoal.com/>»wwwHYPERLINK«<http://www.ukrcoal.com/>».HYPERLINK «<http://www.ukrcoal.com/>»ukrcoalHYPERLINK«<http://www.ukrcoal.com/>».HYPERLINK «<http://www.ukrcoal.com/>»com; 9. *Веклич О.О.* Економічний механізм екологічного регулювання в Україні/ РНБО України Український інститут дослідження навколишнього середовища і ресурсів. — К.: 2003. — 88с.;
10. *Садеков А.А.* Механизм эколого-экономического управления предприятием/ А.А.Садеков.—Донецк: ДонГУЭТ им. М Туган-Барановского, 2002. — 311с. — ISBN 966-590-211-0.;
11. *Краснянский Г.Л.* Экономические аспекты развития топливно-энергетического комплекса России. — М.: Из-во АГН, 2000. — 128 с.;
12. *Астахов А.С., Диколенко Е.Я., Харченко В.А.* Экологическая безопасность и эффективность природопользования. Горная книга, изд-во МГГУ. — 2009. — 323с.